

„Háry János nem eszményképem”

VITÉZ (NÉMETH) GYÖRGY

(Beszélgetőtárs Tar Ferenc)

Vitéz (Németh) György 1933-ban Budapesten született. 1951-es kitelepítése után munkás volt. 1956-ban Kanadában telepedett le. 1973-ban doktorált. A montreáli Queen Elisabeth kórházban pszichológusként és a Coveordin Egyetemen dolgozott. 1981-től az ARKANUM szerkesztője. Jeles műfordító. Fontosabb művei: Amerikai történetek (1975), Missa agnostica (1979), Jel beszéd (1982), Az ájtatos manó imája (1991)

Milyen családból származol, hogyan telt ifjúságod?

Osztályidegen családból származom. Édesapám páncélos alezredes volt, 1944-ben az I. páncélos hadosztály első felderítő zászlóaljának parancsnoka. Apai nagyapám szőlősgazda, dédapám borkereskedő volt. A család zalaszentgróti. Őseim állítólag végvári vitézek voltak, s egyiküknek II. Ferdinánd (gondolom, kifizetetlen zsold fejében) nemességet adott a noszlopi előnévvel. Noszlop a törököké volt akkoriban, s ez alkalmasint magyarázta Ferdinánd nagylelkűségét. Ennyit a zalaszentgróti Némethiek-ről. Azért hadd említsem meg, hogy 48 év után most nyáron egy jó barátom elvitt Szentgrótra. Hát nem ismertem rá a falura, de főleg a Zalára. A kanyargó mellékágakat feltöltötték, a füzéseket kivágták, a régi híd romban, s az új híd egy óriási, nyílegyenes árkot keresztes. Leckét kaptam a Haladásból.

Anyám lattay lány volt. Rabiátus nagyapámról, a Anyugalmazott ezredesről, az autodidakta festő, filozófus, feltaláló és zongoristáról másutt már megemlékeztem. Állítólag birtokai voltak a családnak a Nyírségben, de a század elejére mindebből csak adósság maradt, amit az öreg a szokásos pereskedéssel csak tetézett. Édesanyám testvérei és rokonai közt sok volt a képzőművészeti és zenei tehetség, apámat az irodalom érdekelte, s könyvtárában ott sorakoztak a klasszikusok mellett a Nyugat írói és költői is.

Gyerekkoromat boldognak mondhatom. Egyedüli gyerek lévén rokonaim kényeztettek, édesapám beosztottjai is

igyekeztek a kedvemben járni (noná!), s a háború eseményeit (beleértve a bombázásokat és az innen-onnan szivárgó rémtörténeteket) érdekes kalandnak tekintettem. Ausztriába menekülésünket, s földi javaink megsemmisülését is így módon fogtam föl, s a dolgok tragédiáját csak akkor kezdtem igazán megérteni, mikor halálos beteg édesapámat Karintiában viszontláttam. Azután eltemettük apámat, s anyám és én hazatértünk Budapestre. (Őszintén szólva, ez nem volt a legjobb húzás, mert néhány esztendő után már jöttek az ötvenes évek.)

- Hogyan emlékszel vissza erre az időszakra?

Édesanyámmal anyai nagyanyámnál laktunk a Lövőház utcában. Az Érseki Katolikus Főgimnáziumba jártam (II. Rákóczi Ferenc Gimnázium.) Szegénységünk ellenére kellemesen emlékszem vissza a 47-48-as esztendőkre, cserkészlet, természetbarát kirándulások, belógások a Zeneakadémia hangversenyeire, sakkozás, barátok kiváló csapata. Őrsvezetőm volt Bárdos Tamás (Daróczy Bárdos, a zeneszerző), osztálytársam Szabó Iván, s fölöttem járt Katona Tamás. A jövőre nem igen gondoltunk, s úgy éreztük, ahogy esik, úgy puffan, s mindig lesz valahogy. Sajnos nagyot esett és még nagyobbat puffant a mi kis világunk. 1951-ben mint osztályellenséget kitelepítettek Okány községbe. Mikor nem a földeken dolgoztam, népdalokat gyűjtöttem meg anekdotákat környékbeli népi íróinkról (Sínka véstői, Szabó Pál biharugrai, Erdélyi kőtegyáni volt.) Meg kell mondanom, a köznép nem osztotta irodalmáraink és városi olvasóink lelkesedését az említett szerzők iránt.

1953-ban Nagy Imre szélnek eresztette a kitelepítetteket. Föllélegzésem sajnos nem tartott soká, tüstént besoroztak az építő honvédséghez. (Ez volt Rákosi munkaszolgálat.) Erről az időről köteteket tudnék mesélni. Karay Lajos keszthelyi költő az 1983-ban megjelent Pete György által szerkesztett Visszhang (zalai írók és költők antológiája) című kötetben emlékezett a korról és a valóságtól teljesen elrugaszkodott értékelést adott rólam. „ Talán furcsán hangzik, de a legjobb magyar költő - Juhász Ferencet is ideértve, akiről a szakdolgozatomat írtam az egyetemen - Németh György. A kutya se hallott róla. Nekem munkaszolgálatos katonatársam volt 1954-55-ben. Azóta sem tudok hollétéről. Lehet, hogy meghalt, lehet, hogy kiment - nem tudom. Vagy álnéven ír... De ha van mai költő, akiről elmondhatom, hogy zseni, akkor ő az. Mindmáig óriási hatással van rám... Akkor 22 éves volt, amikor katona voltam vele... Nem csupán, mint költő, hanem polihisztor szerű, iszonyatos tárgyi tudású fiú volt. Segédmunkás volt, nem érettségizhetett le, az apja ezredes, vagy valami hasonló volt... Valahol Kápolnásnyék környékén lakott Később próbáltam megkeresni, írtam is Kápolnásnyékre, de hiába. Az apja régebben meghalt. Anyjával élt. De lesze relésünk után többé nem láttam. Kis alacsony barnabőrű,

hajlott járású fiú volt, olyan Beethoven típusú, megjelenésében is gyerek. Bármiről kérdeztük, tudott felelni... Egy más írásait olvastunk, beszélgettünk az irodalomról... de egyikünk sem volt könnyen feloldódó ember, se ő, se én. Kiváló ember volt, csodálatos. Játékból lefordította Lenau Faustját, ilyesmikkel szórakozott, de hát verseket írt elsősorban... Érdekes, hogy milyen termékeny volt, abban a néhány hónapban... Lenyűgöző volt. Ötvenéves korom küszöbén most is azt mondom: egyedülálló jelenség volt." Ezt mondja Karay. Aztán a munkaszolgálatnak is vége volt. Kiszabadulásom után új életet kezdtem - mint ezt Podvinecz marsall mondta atyjára emlékezve a Láthatatlan Légióban, írtam egy csomó „zsenget”, fordítottam németből, és dolgoztam a Pamutkikészítőgyárban. Magánúton leérettségiztem s írásaimmal házalni kezdtem a szerkesztőségekben. Szó volt arról is, hogy fölvesznek az egyetemre magyar-német szakra. A forradalom az üzemben ért, éjszakás voltam s eleinte csak a rádióból értesültünk az „eseményekről”. Jóval később, a hajnali műszak beszállingózó melósai adták tudunkra, hogy forradalom kezdődött s a vér már „piroslott a pesti utcán”.

A forradalomban - néhány barikád építésétől és történelmi illúzióktól terhes rövid szónoklattól eltekintve nem vettem részt. Az utóbbi években csábított a fantázia, hogy némely kortársamhoz hasonlóan forradalmi múltat, méltatlan szenvedést és megaláztatást teremsek magamnak. Hány János azonban máig sem eszményképem, s így azt kell mondanom, túléltem - nem úgy, mint bajtársam Kormos Zoli, akit a Korvin-közben „meglátogattam” amikor épp nem lőttek, s aki nyomatékosan azt javasolta, ha nem akarom idő előtt alulról szagolni az ibolyákat, húzzam el a csíkot Nyugat felé, s majd ott mondjam el a mondókámat. Két nap múlva gránát robbant, s Zoli földi maradványainak csak 81 -ben adott amnesziát Kádár János, a Nyugat kedvenc szocialistája. Csóóri Sanyi (akit az Új Hangnál ismertem meg) hasonlóképpen buzdított, s őszintén szólva Lascsenkó altábornagy falakra ragasztott parancsai sem igen motiváltak az itthonmaradásra. Még a munkás-paraszt kormány miniszterelnöke is azt mondta: „Akinek nem tetszik, vegye a kalapját és menjen.” Nekem csak svájcisapkám volt, de fogtam és mentem. Persze világot látni ingyen, az se kutyá. Még hozzá Kanadában! Hát így és ezért hagytam el Magyarországot.

- *Hogyan találtad meg a helyedet Kanadában?*

- Negyven év távlatából őszintén mondhatom, megtaláltam a helyem. Amit életemben elértem, ennek az országnak köszönhetem. Itt tanultam meg, hogy a szabadság tolerancia, a mások véleményének tiszteletbentartása, a köz és magántisztesség, a polgári jogok és kötelességek gyakorlása nemcsak elvont fogalmak, hanem az emberi életforma keretei és jellemzői. Végtelenül elszomorít, hogy e békés és köztiszteltben álló ország létét egyre inkább fenyegeti a quebeci francia nyelvű lakosság jelentős részének egyre agresszívabbá váló sovinizmusa. (Nem véletlen, hogy ügyüket a magyar szélsőjobboldal extatikusán támogatja.) Sajnos, a történelem dialektikája könyörtelen, a legpozitívabbnak tűnő tézis is magában hordozza antitéziseit. A hogyanra persze sokkal hosszabb lenne a válasz, az elmúlt negyven év egymásra fényképezett emlékei nem állnak össze, időt, teret, érzelmet, gondolatot szervesen megjelenítő tomogrammá. Inkább összemazsa-

tolódnak kicsit, mint a zsíros kenyeret evő kisgyerek kezéből kiráncigált fotográfiák. Úgy is mondhatnám, annyi dolgom volt a világban, hogy magamra nem igen jutott időm. Meg talán kevésbé vagyok hiú, mint más alkotók: Nagy Palitól költőfeleségemig váltig mondogatják barátaim és kritikusaim: „Nem veszed te komolyan az írást meg az életet.” Sajnálatos, ez így igaz. Nemcsak az írást, az életet is nemes hobbynak tartom, annak metafizikus értelmet, transzcendens célt nem tulajdonítok, s bár a figyelem és elismerés jóleső érzést keltenek bennem, két pohár jó borhoz, baráti beszélgetésekhez, s mi tagadás, a szerelem fizikai megnyilvánulásaihoz hasonlóan kellemes érzések fűznek. Ilyen magatartásai végeztem el az egyetemet, dolgoztam, mint pszichológus és egyetemi tanár. Ezt találtam értelmes viselkedésnek: csökkenteni az emberek lelki szenvedését, és terjeszteni a tudást.

- *Több könyved jelent meg a párizsi Magyar Műhely kiadásában, részi veszel az Arkánium szerkesztésében, 1991-ben önálló kötetet adta ki a szombathelyi Eletünk, és az utóbbi években írásaid jelennek meg hazai folyóiratokban is.*

- Ami az írást, a magyar verset, tanulmányt kritikát illeti, ezt mindig ajándéknak, luxusnak tartottam. Az íráskényszerrel természetesen szinte minden író beszámolt - s ez nálam sincs másképp. Csak tán ritkábban „jön rám” ez a kellemetlen érzés, mint másokra. Inkább mást csinálnék, főznék vagy horgásznék. De ha egyszer leküzdöm a természetes ellenállást, - ami azt súgja füledben: Hogy írhat sz ilyen képtelenségeket? Nem szégyelled magad, viselkedj úgy, mint más normális ember! - akkor elindul a szöveg, mintha valaki diktálná a fejemben, én meg csak körmöölöm. Hát így küldözgettem ezeket a diktálásokat annak idején az Irodalmi Újságnak, az Új Látóhatárnak és a Magyar Műhelynek. És hát közölték is őket, - gondolom azért, mert megütöttek egy bizonyos mércét. A Műhely szerkesztőivel, (a „fiúkkal”) igen jó barátságba kerültem (Bujdosó Alpár iskolatársam is volt) s közben másik iskola, osztály és padtársam, Sándor Andris (András Sándor) is előkerült. Kemenes Géfinnel egy meglehetősen duhaj házibulin találkoztam először. Később egy egyetemen tanítottunk. Bakuczot a Magyar Műhely 1975-ös hadersdorfi találkozásán ismertem meg. Végül minden és mindenki összejött - innen az Arkánium. Horváth Elemér és Baránszky részei voltak ennek az újkori Pleiad-nak, melyet itthon „amerikai iskolaként” emlegetnek. (Bár csak valaki megírná történetünket, - sajnos sok a tyúkszem, amire véletlenül vagy akaratlanul ráléptünk.) A Műhely három kötetemet adta ki, ezek jórésze eljutott Magyarországra, azoknak, akiket illetett. Az Eletünk-nél megjelent kötet az első három kötetet és az Arkánium első hat számában megjelent verseket tartalmazta. A bizonyos hírnévre szert tett Missa Agnosticából rádiójáték is készült 90-ben, Mensáros és Pápai Erika hangjával. 1988 óta rendszeresen jelennek meg verseim a Kortársnál, a Tiszatájban, az Alföldben, a Jelenkorban. Ez utóbbiakból már régebben összeállt egy kötet „Haza Tér És” címmel. Kiszedve, kefék kijavítva, hirdetve. Csúszik. Nyista guba. Múlt ősszel Bakucz-szimpoziumot rendeztünk az Írószövetségben. Eljött néhány avantgardista. De egy félnapra miénk volt a provincializmus, konzervativizmus és a félszegű posztmodern düledező fellegvára. No ettől jól éreztem magam. És ennyi az egész.

Keszthely, 1997. augusztus